

Золотий А. Б.
*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету
Науковий керівник: к.ю.н., доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права ЗУНУ
Кравчук В. М.*

ОМЕЛЯН ПОЛЬОВИЙ ЯК ОДИН З ВИЗНАЧНИХ КОМАНДИРІВ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Актуальність дослідження даної теми полягає у необхідності висвітлення найяскравішого періоду біографії одного з головних представників керівництва УПА Тернопільського краю задля збагачення доробку фахівців локальної історії регіону.

Мета дослідження полягає у аналізі військової діяльності Омеляна Польового як командира групи УПА у часи Другої Світової Війни. Задля досягнення поставленої мети вважаємо за необхідне визначити джерельну базу дослідження; охарактеризувати становлення О. Польового як громадського діяча, проаналізувати його діяльність як командира на прикладі кампанії другої половини 1944 року.

Основний виклад матеріалу. Перші відомості про військово-політичні здобутки Омеляна Польового зустрічаємо у XI та XII томах основної серії Літопису Української Повстанської Армії, які підготував до видавництва Софрон Безубко. Колосальну роботу було здійснено з упорядкування документів та їхнього редагування для подальшого друку Євгеном Штендером. Він же передав у Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО) документи, які відносились до теми УПА, в тому числі діяльності організації на Тернопільщині. Неабияке значення як джерело представляє автобіографія О. Польового, яка зберігається у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї.

Активна життєва позиція юнака затвердилася вже у шкільні роки – саме тоді він став скаутом Пласту, і вже 1932 року вступив до лав ОУН. Протягом кінця 1920-1930-х років декілька разів опинявся на лаві підсудних за радикальні проукраїнські погляди, проблеми з польською поліцією, розповсюдження листівок ОУН та підтримку діяльності, спрямованої на розширення мережі україномовних закладів базової середньої освіти.

Дана робота буде зосереджена на діяльності Польового як командира під час завершального етапу Другої Світової війни. Взимку 1943 року він став командиром Тернопільської воєнної округи УПА «Лисоня». Створював відділи УПА та формував військовий штаб. Восени 1944 року вже керував 24 сотнями УПА, загальною

чисельністю близько 4 тис. стрільців. Наприкінці липня 1944 р. після західної переорієнтації фронту ВШВО «Лисоня» всі відділи, що були розташовані на той час у німецькій зоні окупації, було поділено на три курені, котрі отримали завдання потрапити у радянський тил у ході перетину лінії фронту. Командир «Остап» – Польовий Омелян як очільник окремої групи повинен був відправитись на територію ВО «Богун» до Кременеччини, на багату лісами місцевість. Група Польового формувалася біля присілка Кам'янка с. Мельна в Івано-Франківській області [1, с.9]. До групи командира Остапа у ході операції долучився інспектор КВШ УПА-Захід «Вадим» Степан Новицький «Спец», оскільки втратив зв'язок із підрозділами УПА ВО «Буг». Можемо за мемуаристичними джерелами охарактеризувати «Остапа» як розважливого стратега, що у свою чергу зумовлювало виключну успішність операцій під його проводом. Так, наприклад, політвиховник сотні «Чорноморці» Василь Петришин у своєму щоденнику згадував: «22/VII минув у поготівлі, однак зі свого місця постою ми не рушились, наш військовий штаб вів цілий час наради...» [2, с.126].

Звернімося до аналізу кампанії кінця липня 1944 року. Омелян Польовий отримав інформацію, що частина сотні «Чорноморці» та ціла сотня «Лісовиків» відірвалися від основної групи вперед, коли основна частина його групи була недалеко від гостинця села Мельна. Сотня «Лісовики» зранку 24 липня стала у лісі коло населених пунктів Дички та Яглуш Рогатинського району та три доби залишалась на позиції. Варто відзначити непрості умови, із якими працював Польовий, як очільник комплексу сотень та розділів різного походження та рівня підготовки. Частина згаданої сотні «Чорноморці» під керівництвом командира «Вірного» (Осип Бенедига), при виступі натрапила у лісі на більшовицьку засідку, очільника частини сотні було поранено [3, с.113]. Інша частина сотні із своїм командиром залишалась із сотнею «Орли». Через низький рівень підготовки та дисциплінованості серед стрільців «Чорноморців» почало ширитись дезертирство. Стрільці на четверту добу 28 липня свавільно покидали позиції. Того ж 28 липня Осип Бендига із тими, хто зостався від чоти, об'єднався з другою чотою командира «Гордія», при якій був на той час Омелян Польовий, приєднався до сотні «Лісовики», цим складом групи квартирували протягом місяця.

На початку вересня 1944 року було організовано групу під командуванням «Остапа», який в перших числах місяця головував у низці боїв із підрозділами НКВС. Група складалася із сотень «Лісовики», яка була більш підготовленою та відігравала панівну роль за рахунок вихованців одного з командирів «Лисоні» - «Архипа» та переформатованої після липневих подій групи «Чорноморці». 3 серпня при другій перебували і дві чоти добровольців, які ще

закінчували стрілецький вишкіл. Власне сотня складалася з 180 стрільців і старшин та мала з 3 чоти. «Чорноморців» після реорганізації очолив командир «Жук». Окрім іншого, при великому курені Польового була й підстаршинська школа ВО у складі двох чот під керівництвом командира «Чоса». Витримавши добовий оборонний бій з військами НКВС 5 вересня 1944 р. біля присілка Цюцьків (сучасне с. Малинівка) курінь командира «Остапа», стягнувши оборонну лінію, відступив до лісів між Слов'ятином та Дібровою Бережанського району. 7 вересня курінь О. Польового було ще розширено за рахунок сотні «Рубачі», яку очолював «Ворон» (Григорій Ковальчук). Дана сотня перейшла від куреня командира «Бондаренка», дислокованої у Бережанському районі. Вранці згаданого 7го числа війська НКВС розпочали сплановану генеральну облаву на комплекси Слов'ятинських лісів, в наслідку чого Польовий та Ковальчук прийняли рішення до об'єднання цілих куренів для найкращої контратаки міжрайонних теренів. Основний удар облави припав саме на бік с. Слов'ятин, за який відповідав Польовий.

На сьогодні неможливо точно датувати, коли було сформовано загін командира «Остапа», прийнято брати за орієнтовний період першу декаду вересня 1944 року [5, с. 88]. 10 вересня 1944 року курені «Остапа» та «Бондаренка» було об'єднано в загін (згідно хроніці сотні «Холодноярці»), що за дотичною документацією КВШ УПА-Захід відбулося 8 вересня. У зазначеному комплексі документів КВШ описуване військове об'єднання згадується під назвою загін групи «Лисоня».

Розширена група Польового була широко оздоблена зброєю різного ґатунку та калібру, успішному та надійному об'єднанню постачалися кращі знаряддя для вдалих кампаній. При штабі загону діяла група з 5 радистів, яку очолював Петро Кекіш. Зазначимо також, що у підрозділі було створено спеціальний мінометний рій, який координував командир «Жук». В арсеналі підрозділу були 1 міномет, 1 ПТР та декілька фаустпатронів. Основним притзначенням рою був вишкіл нових мінометників загону. Були при курені «Остапа» і 2 гранатомети [2, с. 10].

17 вересня на позиції загону було розгорнуто наступ військ НКВС у складі одної роти. У ході контратаки члени повстанської армії розбили сили противника. Згодом, за годину з початку ведення бойових дій до першої роти НКВС прибуло підкріплення у складі другої роти, забезпеченої зенітною установкою та трьома гранатометами. Груповий загін Омеляна Польового відбив і другу хвилю наступу. Окремої поваги заслуговує висока мораль членів групи відносно побратимів: полеглих стрільців підлеглі Польового поховали коло яру на присілку Залужжя [4, с. 4]. При мінімально можливих втратах людей, значних збитків зазнало забезпечення

групи: 20 возів, 40 коней, частина майна, боєприпаси та важке озброєння. Відповідно до звітної документації самих груп, втрати особового складу становили 5 вбитих і 7 поранених стрільців. Внаслідок цілоденного бою загін втратив 11 вбитими та 18 пораненими. Серед поранених були старшини загону: к-р чоти "Сокіл" та к-р сотні "Крук" – Богдан Федик з «Холодноярців», згадується також сотенний «Чорноморців» – «Жук» та безпосередньо Омелян Польовий «Остап».

Документи підрозділів УПА свідчать, що загін було розпущено 30 вересня, однак звітна подана інформація КВШ УПА-Захід надає дані, що загін групи «Лисоня» перестав діяти та був розпущений 5 жовтня 1944 року [5, с.86].

Висновки. Отже, у вересні 1944 року Польовий очолив загін УПА, з якими провів кілька значних боїв із підрозділами НКВД. Під час бою на хуторі Альбанівка Зборівського району 27 вересня, отримав поранення. Після цього склав з себе обов'язки командира над загonom та воєнною округою [6, с. 209]. Підсумовуючи досвід Омеляна Польового як командира групи, а згодом – загону, що проводив успішні кампанії проти НКВС протягом другої половини 1944 році, можемо зробити висновки про талант військового як полководця, стратега, довіреної особи керівників Тернопільської УПА. Подальше дослідження шляху цієї видатної постаті допоможе привернути увагу сучасних дослідників новітньої історії України до особливостей діяльності УПА на різних територіях України, а також безпосередньо до особи Омеляна Польового.

Список використаних джерел

1. Андрушків Б. Короткі біографічні відомості про командира Третьої Військової Округи "Лисоня", курінного (полковника) Української Повстанської Армії Омеляна Польового (псевда "Очерет", "Остап"). *Тернистими стежками*. Тернопіль: Джура, 2002. С. 5–16.
2. Волянук С. Омелян Польовий - "Остап". 2013. 126 с.
3. Дем'янова І., Олещук І. Польовий Омелян Гіллярович. Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль, 2008. Т. 3 : П — Я. С. 113.
4. Олещук І. Терниста дорога Омеляна Польового. *Свобода*. 2012. 26 груд. С. 4.
5. Пукач В. Омелян Польовий («Остап») – командир Третьої Подільської воєнної округи «Лисоня» (УПА-Захід). *Мандрівець*. 2007. № 5. С. 85-88.
6. Юрик Ю. Як гартувалися герої : (до 85-річчя Омеляна Польового). Тернопілля